

НЕЗАЛЕЖНА МЕДІЙНА РАДА

Висновок № 34

щодо трансляції концерту до Дня Перемоги телеканалом «Інтер» у 2018 році

м. Київ

«16» березня 2019 р.

I. Обставини справи

1. 27 лютого 2019 року до Незалежної медійної ради надійшло звернення від Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (лист № 17/414 від 27.02.2019) із проханням висловити позицію стосовно дотримання вимог чинного законодавства України під час трансляції в ефірі ПрАТ «Телеканал “Інтер”» концерту «Победа. Одна на всех»¹.

2. 3 березня 2019 року Незалежна медійна рада, відповідно до пункту 12 Положення про Незалежну медійну раду, визнала звернення в цій справі прийнятним з огляду на значний суспільний резонанс, що був здійснений трансляцією концерту, а також на чутливість питання історичної пам'яті на теренах України.

3. Концерт «Победа. Одна на всех» був приурочений до святкування Дня Перемоги 2018 року. В його рамках відбувалися виступи українських виконавців, які співали пісень, пов'язаних із Другою світовою війною та участю в ній радянських солдат та партизан. Концерт вели двійко ведучих — Андрій Доманський та Анастасія Даугуле, російською мовою. У проміжках між піснями ведучі розповідали історії ветеранів війни, які були присутніми у студії, та вітали їх із Днем Перемоги.

4. Наприкінці концерту з уст ведучих пролунали такі вислови:

1:53:20–1:54:05

Андрій Доманський: *«9 мая. Этот день — особенный. В последнее время мы чувствуем это как никогда остро».*

Анастасія Даугуле: *«Мы ждем этого дня и готовимся к нему как к самому важному».*

Андрій Доманський: *«Это наша война и наша победа».*

Анастасія Даугуле: *«Без Великой Отечественной, без Дня Победы наша жизнь бы была совсем другой. Они никогда не станут для нас просто историей, это часть нашей жизни».*

¹ https://www.youtube.com/watch?v=I1xi_cVXFDw

Андрій Доманський: *«Поэтому и сегодня мы снова сражаемся: за нашу память, за право жить той жизнью, которую защищали и за которую погибали наши деды и прадеды».*

2:08:13–2:09:38

Анастасія Даугуле: *«8 миллионов украинцев погибли от рук фашистских захватчиков — это наша история, это наша генетическая память».*

Андрій Доманський: *«И сегодня мы не можем позволить, чтобы улицы наших городов называли именами фашистских преступников, а их портреты безнаказанно проносили в факельных шествиях по нашей столице, где каждый метр полит кровью наших соотечественников».*

Анастасія Даугуле: *«И пусть иногда нам кажется, что все против нас, что мы чужие в своей стране, но это не так: нас много, нас сотни в этом зале и миллионы перед экранами телевизоров».*

Андрій Доманський: *«Это мы 9 Мая приносим цветы к Вечному огню, это мы каждый год восстанавливаем памятники воинам, которые пали в борьбе с фашизмом, это мы — Украина, которая была оккупирована и победила, несмотря ни на что».*

Анастасія Даугуле: *«Мы это помним, мы это знаем».*

Андрій Доманський: *«Для нас никто не забыт, для нас ничто не забыто».*

II. Регулювання

1. Конституція України

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 20

2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

4. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»

Стаття 6. Неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій

2. Не допускається використання телерадіоорганізацій для:

закликів до розв'язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті;

поширення інформації, яка порушує законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, посягає на честь і гідність особи.

5. Закон України «Про інформацію»

Стаття 28. Неприпустимість зловживання правом на інформацію

1. Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

III. Оцінка дотримання законодавства

1. Вже не новими є конфлікти в медійній сфері довкола Дня Перемоги, який в Україні традиційно святкувався 9 травня та нещодавніми змінами до законодавства був перейменований на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Звичними для цього дня є низка демонстрацій та масових акцій, що влаштовуються різноманітними політичними силами, а також організація концертів, які транслюються для значної аудиторії, повертаючи в епоху радянської символіки та естетики.

2. Телеканал «Інтер» після Революції гідності та початку зміни політики національної пам'яті до декомунізації експлуатує тему радянської спадщини чи не найактивніше. Саме цей телеканал є автором проекту «Наш Полк»², у рамках якого збирає інформацію та фотографії учасників

² <https://polk.inter.ua/>

«Великої вітчизняної війни», а також відновлює пам'ятники героям війни та глорифікує їхні подвиги.

3. Глорифікація героїчних подвигів людей, які боролися з нацизмом та за незалежність нашої держави, є моральним обов'язком нащадків, проте слід зважати, що, на жаль, низка прорадянських слоганів та радянський історичний наратив у недалекому минулому були використані для розпалювання ворожнечі та закликів до агресії. Саме вони стали одним із підґрунть для анексії Криму та агресії на теренах Південно-Східної України. З огляду на це, подібні концерти одразу ж викликають обґрунтовану підозру щодо потенційного використання для розпалювання ворожнечі в багатьох глядачів, а також і в органів державної влади.

4. Мова ворожнечі є однією з небагатьох прямо заборонених форм вираження поглядів; заборона виступів на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, передбачена статтею 20 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права.

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № 97(20) згадано таку дефініцію мови ворожнечі: *«Всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують різноманітні форми ненависті, викликані нетерпимістю, зокрема нетерпимістю, що виявляється у формі дискримінації меншин і ворожого ставлення до них»*³.

Так само «Артикль 19» у Кемденських принципах щодо свободи вираження поглядів та рівності визначає, що забороненою може бути мова ворожнечі, яка спричиняє **неминучий ризик дискримінації**, ворожого ставлення чи насильства щодо осіб, що належать до груп, проти яких спрямована мова ненависті⁴.

5. Окремо слід звернути увагу на позицію Європейського суду з прав людини, Велика палата якого в рішенні у справі *Perincek v Switzerland* вивела низку критеріїв, за якими слід аналізувати, наскільки те чи інше вираження поглядів становило мову ворожнечі. У пп. 205–207 рішення суд пропонує звертати увагу на інтенсивність соціального й політичного контексту, в якому лунало вираження; наскільки вираження в його контексті може розглядатися як виправдання ненависті; та на манеру, в якій було виконано вираження поглядів, а також здатність цього вираження призвести до шкідливих наслідків⁵. Аналіз щодо цих критеріїв є найбільш релевантним для цілей цієї справи.

6. Щодо інтенсивності політичного та соціального контексту, то варто зважати, що висловлювання ведучих програми пролунали майже наприкінці двогодинного концерту, присвяченого Дню Перемоги. З 2014 року цього дня щороку відбуваються масові акції, що супроводжуються сутичками між представниками умовно радянських поглядів та представниками націоналістичних кіл, які вшановують власних героїв та загиблих у Другій

³ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_093

⁴ <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camden-principles-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-158235>

світовій війні. З огляду на це, Незалежна медійна рада вважає, що **за відсутності суспільного консенсусу стосовно Дня Перемоги, слід дуже ретельно ставитися до будь-яких висловлювань, які можуть лунати з уст різних політичних таборів або світоглядних опонентів.**

7. Щодо здатності таких висловлювань призвести до шкідливих наслідків Незалежна медійна рада зазначає, що ще до появи цього матеріалу в ефірі «Інтера» його анонс зі згаданими в описі висловлюваннями викликав неабияке обурення з боку представників громадськості, користувачів інтернету, а також окремих праворадикальних груп. Зокрема, представники «Національного корпусу» вже 9 травня 2018 року, до виходу концерту в ефір, пікетували офіс телеканалу та завдали пошкоджень його майну⁶. Як влучно зауважив Європейський суд з прав людини у справі *Jersild v Denmark*, варто зважати на потужнішу силу аудіовізуальних образів та більшу шкоду, якої можуть завдати аудіовізуальні медіа⁷. Тому після виходу матеріалу в ефір був ризик іще більшої поляризації в суспільстві, що може призвести до критичних наслідків для державності в умовах турбулентності нинішньої воєнно-політичної ситуації в державі. Варто зважати й на те, що за деякими даними концерт був найрейтинговішою передачею того вечора⁸, що лише збільшує шкідливий вплив контенту.

8. Якщо говорити про сам текст висловів ведучих, то, напевне, найбільшу увагу варто звернути на вислів Андрія Доманського: *«И сегодня мы не можем позволить, чтобы улицы наших городов называли именами фашистских преступников, а их портреты безнаказанно проносили в факельных шествиях по нашей столице, где каждый метр полит кровью наших соотечественников»*. Справді, Незалежна медійна рада **в низці своїх справ зазначала, що використання порівнянь із фашистами може свідчити про розпалювання ворожнечі** (див. висновок щодо розпалювання ворожнечі в ефірі телеканалу *NewsOne* протягом 31 серпня — 17 жовтня 2018 року (№ 31 від 6 грудня 2018 року)⁹ та висновок щодо розпалювання ворожнечі в ефірі телеканалу «112» протягом 4 вересня — 7 жовтня 2018 року (№ 32 від 20 грудня 2018 року))¹⁰. Однак у згаданих справах цей термін застосовували до нинішніх політиків. Нині ж ми розглядаємо справу, де це порівняння стосується історичних подій. Саме тому, на думку Незалежної медійної ради, в рамках цього висновку не варто автоматично застосовувати підхід, висловлений у попередніх справах.

9. Не зупиняючись окремо на коректності використання терміна «фашизм» у контексті порівняння з німецьким урядом, що послуговувався ідеологією нацизму в 1933–1945 роках, Незалежна медійна рада не заперечуватиме історичного факту співпраці окремих представників

⁶ <https://www.unian.ua/society/10110227-skandal-dovkola-intera-nackorpus-priyshov-do-kanalu-nagadati-shcho-v-krajini-yde-viyna-foto-video.html>

⁷ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57891>

⁸ <https://strana.ua/news/140300-inter-9-maja-efir-na-den-pobedy-posmotreli-13-millionov-ukraintsev.html>

⁹ <https://mediarada.org.ua/case/rozpalyuvannya-vorozhnechi-v-efiri-telekanalu-newsone-protyahom-31-serpnnya-17-zhovtnya-2018-roku/>

¹⁰ <https://mediarada.org.ua/case/rozpalyuvannya-vorozhnechi-v-efiri-telekanalu-112-protyahom-4-veresnya-7-zhovtnya-2018-roku/>

українського націоналістичного руху 1940-х років з окупаційною владою Третього Рейху. Так само Незалежна медійна рада свідомо того, що захист має надаватися не лише інформації та ідеям, які сприймаються позитивно або розглядаються як необразливі чи залишають аудиторію байдужою, а й тим ідеям, які ображають, шокують або турбують (п. 87 рішення Європейського суду з прав людини у справі *Pentikainen v Finland*)¹¹. Зважаючи на це, використання термінології на кшталт «фашистські покидьки» або ж, наприклад, «фашисти» могло б бути прийнятним, хоча й таким, що шокує значну частину населення в Україні. Проте слово «злочинець» не є оцінним судженням, це твердження про факт: про те, що людина вчинила злочин. Однак факт комунікації чи співпраці з Рейхом іще не може автоматично означати вчинення злочинів, пов'язаних із цим режимом. Саме тому використання вислову «фашистські злочинці» є маніпулятивним і неприйнятним.

10. Критерії, які встановив Європейський суд із прав людини щодо оцінки наявності розпалювання ворожнечі, варто оцінювати в сукупності, без надання переваги певному. Саме тому Незалежна медійна рада, виходячи з контексту подій 9 травня, що відбуваються щороку в Україні, вважає, що саме цього дня використання подібного нарративу («фашистські злочинці», «ми є Україною, що перемогла», «нас багато і ми все пам'ятаємо») може призвести до розколу суспільства та суттєвих негативних наслідків. Зважаючи на це, трансляція телеканалом «Інтер» концерту до Дня Перемоги порушила заборону на використання телерадіоорганізацій для розпалювання національної ворожнечі та ненависті.

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що трансляція телеканалом «Інтер» концерту «Победа. Одна на всех» із використанням вищенаведених цитат ведучих порушує вимоги абзацу четвертого частини другої статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (заборона на використання телерадіоорганізацій для розпалювання національної ворожнечі та ненависті).

Результати голосування: «За» — 10;

«Проти» — 0;

«Утримуюсь» — 1.

Голова Незалежної
медійної ради

Наталія Лигачова

Секретар Незалежної
медійної ради

Ігор Розкладай

¹¹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158279>